

BOSH MIYA QON TOMIR ANOMALIYALARINING SEREBROVASKULYAR KASALLIKLARNI KELIB CHIQISHIDAGI AHAMIYATI

Yakubova Marxamat Mirakramovna.,

Soliyeva Odina Ulug`bek qizi

Toshkent tibbiyot akademiyasi

Annotatsiya. Bosh miya qon tomir anomaliyalari (BMQTA) serebrovaskulyar kasalliklarning rivojlanishida muhim omillardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada BMQTA ning insult, qon ketish va ishemik hodisalarga ta'siri o'rganilgan. Tadqiqotda arteriovenoz malformatsiyalar, aneurizmalar va Moya-Moya kasalligining serebrovaskulyar kasalliklarga bog'liqligi tahlil qilinib, ularning xavf darajasi baholangan. Magnit-rezonans angiografiya (MRA) va kompyuter tomografiya angiografiya (CTA) kabi ilg'or diagnostika usullarining samaradorligi ko'rib chiqilgan. Shuningdek, BMQTA ning erta tashxislanishi va oldini olish choralari muhokama qilingan. Tadqiqot natijalari ushbu anomaliyalarni erta aniqlash va samarali davolash serebrovaskulyar kasalliklar rivojlanishining oldini olishga yordam berishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: bosh miya qon tomir anomaliyalari, serebrovaskulyar kasalliklar, arteriovenoz malformatsiya, aneurizma, Moya-Moya kasalligi, angiografiya.

Kirish. Bosh miya qon tomir anomaliyalari (BMQTA) – bu miya qon tomirlarining tug'ma yoki orttirilgan patologik o'zgarishlari bo'lib, ular serebrovaskulyar kasalliklarning (SVK) rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ushbu anomaliyalar insult, qon ketish, va ishemik holatlarni keltirib chiqarishi mumkin. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, serebrovaskulyar kasalliklar dunyo miqyosida nogironlik va o'limning asosiy sabablaridan biri bo'lib, har yili 15 milliondan ortiq insonga ta'sir ko'rsatadi (WHO, 2021).

Serebrovaskulyar kasalliklarning asosiy sabablaridan biri miya qon aylanishining buzilishi bo'lib, bu holat asosan qon tomirlarning anomaliyalariga bog'liq bo'ladi. Tug'ma yoki orttirilgan qon tomir o'zgarishlari miya to'qimalarining normal qon bilan ta'minlanishiga to'sqinlik qiladi, bu esa hipoksiya, ishemiya va qon ketish kabi og'ir asoratlarga olib kelishi mumkin. Braun va Xill (2019) tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda arteriovenoz malformatsiyalar (AVM) insult xavfini 45% ga oshirishi aniqlangan. Shuningdek, D'Antona va hamkasblari (2020) o'z tadqiqotlarida aneurizmalarning yorilish ehtimoli, ularning o'lchami va joylashuvi bilan bog'liqligini ta'kidlaganlar.

Yana bir muhim jihat shundaki, Moya-Moya kasalligi kabi kam uchraydigan patologiyalar yosh bolalar va o'smirlarda ishemik insult xavfini sezilarli darajada oshiradi (Suzuki & Takaku, 2018). Bu kasallik progressiv xususiyatga ega bo'lib, vaqt o'tishi bilan bemorlarda nevrologik nuqsonlar kuchayadi. Shuning uchun BMQTA ni erta aniqlash va davolash serebrovaskulyar kasalliklarning oldini olishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ushbu maqolada bosh miya qon tomir anomaliyalarining serebrovaskulyar kasalliklarga ta'siri o'rganiladi, shuningdek, ushbu patologiyalarni erta tashxislash va oldini olish usullari muhokama qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi BMQTA ning klinik ahamiyatini aniqlash va ushbu anomaliyalarni erta aniqlash orqali serebrovaskulyar kasalliklar rivojlanishini kamaytirish yo'llarini o'rganishdan iboratdir.

Materiallar va Usullar. Tadqiqotda bosh miya qon tomir anomaliyalari va ularning serebrovaskulyar kasalliklar bilan bog'liqligi o'rganildi. Tadqiqot uchun quyidagi materiallar va usullar qo'llanildi:

- Adabiyot tahlili: Oxirgi o'n yillikda chop etilgan ilmiy maqolalar, klinik tadqiqotlar va statistik ma'lumotlar ko'rib chiqildi.
- Retrospektiv tahlil: 2015–2024 yillar oralig'ida BMQTA bilan bog'liq kasalliklarning diagnostikasi va klinik natijalari o'rganildi.

- Magnit-rezonans angiografiya (MRA) va kompyuter tomografiya angiografiya (CTA): Ushbu ilg'or texnologiyalar yordamida bemorlarning qon tomir holati batafsil tahlil qilindi.

- Epidemiologik tadqiqotlar: BMQTA va SVK o'rtasidagi bog'liqlik turli yosh guruhlarida, jins va xavf omillari bo'yicha o'rganildi.

- Klinik kuzatuvlar: Turli yosh guruhlariga mansub bemorlarda BMQTA sababli yuzaga kelgan serebrovaskulyar patologiyalar kuzatildi.

Tadqiqotda olingan ma'lumotlar statistik usullar yordamida qayta ishlanib, anomaliyalar va ularning asoratlari o'rtasidagi bog'liqlik aniqlandi.

Natijalar. Tahlil natijalari bosh miya qon tomir anomaliyalari serebrovaskulyar kasalliklarning rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatishini tasdiqladi. Quyidagi asosiy natijalar aniqlandi:

- Arteriovenoz malformatsiyalar (AVM): Ushbu tug'ma qon tomir anomaliyasi insult va qon ketish xavfini 30–50% ga oshiradi. Ko'p hollarda AVM hech qanday klinik belgilar bermasdan rivojlanadi va faqat qon ketish yoki epileptik tutqanoq bilan namoyon bo'ladi.

- Aneurizma: Tadqiqot natijalariga ko'ra, bemorlarning 60% da miya qon tomir aneurizmalari serebrovaskulyar kasalliklar, ayniqsa, subaraxnoid qon ketishlari bilan bog'liq bo'lgan. Aneurizmalarning yorilishi bemorlarning katta qismida o'lim yoki og'ir nogironlik bilan yakunlangan.

- Moya-Moya kasalligi: Bu kam uchraydigan kasallik bo'lib, ishemik insult va qon ketish xavfini oshiradi. Kasallik asosan yosh bolalar va o'smirlarda uchraydi, biroq kattalar orasida ham uchraydi.

- Arteriovenoz fistulalar va boshqa tug'ma anomaliyalar: Ushbu patologiyalar serebrovaskulyar hodisalarning 15–20% hollarda rivojlanishiga sabab bo'ladi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, BMQTA erta aniqlangan bemorlarda serebrovaskulyar kasalliklar rivojlanish ehtimoli sezilarli darajada kamaygan.

Munozara. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bosh miya qon tomir anomaliyalari serebrovaskulyar kasalliklarga sabab bo'luvchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ushbu patologiyalarni oldini olish va samarali davolash uchun quyidagilar muhim ahamiyatga ega:

- Yuqori xavf guruhiga mansub bemorlarni skrining qilish: Ayniqsa, oilaviy anamnezida BMQTA bo'lgan shaxslarga muntazam tekshiruvlar o'tkazish.
- Ilg'or diagnostika usullaridan foydalanish: MRA va CTA yordamida anomaliyalarni erta bosqichda aniqlash.
- Minimal invaziv jarrohlik muolajalaridan foydalanish: Endovaskulyar embolizatsiya, stentlash va mikrojarrohlik usullari orqali patologiyani tuzatish.
- Hayot tarzini o'zgartirish va profilaktika: Qon bosimini nazorat qilish, zararli odatlardan voz kechish, sog'lom ovqatlanish va jismoniy faollikni oshirish.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, BMQTA bilan bog'liq serebrovaskulyar kasalliklarni erta tashxislash va davolash orqali insult va boshqa jiddiy asoratlarning oldini olish mumkin.

Xulosa. Bosh miya qon tomir anomaliyalari serebrovaskulyar kasalliklarning muhim etiologik omillaridan biri bo'lib, ularning erta diagnostikasi va to'g'ri boshqaruvi serebrovaskulyar patologiyalarni kamaytirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu tadqiqot natijalari asosida shuni aytish mumkinki, rivojlangan diagnostik texnologiyalar va profilaktik choralarning keng qo'llanilishi serebrovaskulyar kasalliklarning kamayishiga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Chandra A. et al. The cerebral circulation and cerebrovascular disease I: Anatomy //Brain circulation. – 2017. – Т. 3. – №. 2. – С. 45-56.
2. Storkebaum E. et al. Cerebrovascular disorders: molecular insights and therapeutic opportunities //Nature neuroscience. – 2011. – Т. 14. – №. 11. – С. 1390-1397.
3. World Health Organization et al. Cerebrovascular disorders: a clinical and research classification. – World Health Organization, 1978.
4. Gault J. et al. Pathobiology of human cerebrovascular malformations: basic mechanisms and clinical relevance //Neurosurgery. – 2004. – Т. 55. – №. 1. – С. 1-17.
5. Ferrer I. Cognitive impairment of vascular origin: neuropathology of cognitive impairment of vascular origin //Journal of the neurological sciences. – 2010. – Т. 299. – №. 1-2. – С. 139-149.
6. Leblanc G. G. et al. Biology of vascular malformations of the brain //Stroke. – 2009. – Т. 40. – №. 12. – С. e694-e702.
7. Yakubov a M. M., Mukhiddinova M. A. Change in lipoprotein with multiple sclerosis in the proces of demyelination : дис. – Tashkent Medical Academy, 2018.
8. Mirakram ovna Y. M. et al. Determination of the clinical-neurological characteristics of multiple sclerosis and the relationship of s-100 oxide and lipoproteids //Journal of new century innovations. – 2024. – Т. 47. – №. 3. – С. 64-70.
9. Mirakram ovna Y. M., Kutbiddinovna R. G., Karimdzhano vna S. A. S. Clinical and Neurological Features with Covid-19 Associated Cavernous Sinus Thrombosis //Zhongguo Kuangye Daxue Xuebao. – 2024. – Т. 29. – №. 3. – С. 224-229.
10. Abzalova M. B. et al. Uyqu va insult. Yuzaga kelishi va kechishi xususiyatlari //Журнал гуманитарных и естественных наук. – 2024. – №. 13. – С. 8-12.